УДК 341.1/8

ЗАБОРОНА РЕПРОДУКТИВНОГО КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ, ВАЖЛИВІСТЬ ПРАВОВОЇ ПІДТРИМКИ ТЕРАПЕВТИЧНОГО КЛОНУВАННЯ: МАЙБУТНІ МОЖЛИВОСТІ СКЕРУВАННЯ З БОКУ ООН

LEGISLATION BANNING ON HUMAN REPRODUCTIVE CLONING, IMPORTANCE OF LEGAL SUPPORT FOR THERAPEUTIC CLONING: FUTURE OPTIONS FOR UN GOVERNANCE

Галбур Є.Г.,
здобувач
Інституту законодавства Верховної Ради України,
асистент кафедри публічного права Міжнародного Соломонового університету

У статті оцінені відповіді ООН та сучасних науковців на питання стосовно регулювання клонування людини. Різниця між репродуктивним клонуванням людини та використанням технології терапевтичного клонування роз'яснюється шляхом етичного аналізу клонування. Проводиться дослідження існуючого національного законодавства стосовно клонування, автор відмічає сталу тенденцію заборони репродуктивного клонування. Автор акцентує увагу на важливості розгляду всіх існуючих варіантів міжнародно-правового регулювання репродуктивного клонування: впровадження тимчасового мараторію, повної заборони або залишення можливості приймати рішення на розсуд національних керівних органів. Висунуті пропозиції стосовно правового регулювання терапевтичного клонування, яке, на думку автора, є запорукою успішного майбутнього світової та національної медицини.

Ключові слова: клонування, права людини, законодавство, терапевтичне клонування, репродуктивне клонування, ООН.

В статье оценены ответы ООН и современных ученых на вопросы относительно регулирования клонирования человека. Разница между репродуктивным клонированием человека и использованием технологии терапевтического клонирования разъясняется путем этического анализа клонирования. Проводится исследование существующего национального законодательства по клонированию, автор отмечает устоявшуюся тенденцию по запрету репродуктивного клонирования. Автор акцентирует внимание на важности рассмотрения всех существующих вариантов международно-правового регулирования репродуктивного клонирования: внедрение временного моратория, полного запрета или предоставления возможности принимать решение на усмотрение национальных руководящих органов. Выдвинуты предложения относительно правового регулирования терапевтического клонирования, которое, по мнению автора, является залогом успешного будущего мировой и национальной медицины.

Ключевые слова: клонирование, права человека, законодательство, терапевтическое клонирование, репродуктивное клонирование, ООН.

The answers of United Nations and contemporary scholars on issues regarding regulation of human cloning are evaluated in article. The difference between human reproductive cloning and therapeutic cloning technology is explained by ethical analysis of cloning. The author conducted a study of existing national legislation on cloning and noted an established trend to ban reproductive cloning. The author emphasizes importance of considering all available options of international legal regulation of reproductive cloning: introduction of a temporary moratorium or a total ban option: leave possibility to make a decision to discretion of national authorities. The proposals for legal regulation of therapeutic cloning were nominated, that, in author's opinion, is key to successful future of world and national medicine.

Key words: cloning, human rights, legislation, therapeutic cloning, reproductive cloning, UN.

Актуальність теми. Клонування людини стало одним із найбільш емоційних та найбільш дискусійних питань, що постало перед представниками ООН та світовим співтовариством в останні десятиліття. У статті розглянута проблематика основних питань, що виникають при правовому регулюванні клонування людини, та які були висунуті на обговорення на Генеральній Асамблеї ООН, а також різні підходи та практика країн світу щодо їх вирішення.

Незважаючи на існуючі заяви, в яких проголошувалося про наявність факту клонування людини, всі вони були спростовані, але багато хто вважає, що створення людського клона – це питання часу. Спроби створити людські ембріони та розвиток методів, які зроблять це можливим, провокують багато етичних, моральних, правових, соціальних та культурних занепокоєнь. Автор пропонує зосередитися саме на правових аспектах питання.

У своїй статті автор спирається на доробки Інституту спеціальних досліджень при Університеті ООН (UNU-IAS), який взяв на себе обов'язок старанно дослідити питання клонування людини та міжнародну ситуацію, що склалася навколо цього питання. Були проаналізовані останні публікації авторів, що займалися вивченням цієї ж проблематики, а саме: В. Третьякової, Т. Короткого, М. Медведєвої, О. Мірошниченко, С. Бахіна, П. Калініченко, А. Іойриша, О. Красовського, В. Крусса, Р. Каламаркяна, У. Омарова та ін.

Також були розглянуті статті та наукові праці зарубіжних учених, серед яких: А. Закрі (A. Zakri), А. Тейлор (A. Teylor), Дж. Харріс (J. Harris), Р. Ан-

дорно (R. Andorno), Дж. Аннас (G. Annas), М. Кербі (M. Kirby), Т. Спренгер (T. Spranger) та ін.

Метою цієї статті є висунення пропозицій щодо впровадження міжнародно-правових норм (напрямів правового регулювання), які б стали перепоною на шляху до репродуктивного клонування людини та врегулювали б питання стосовно терапевтичного клонування.

Спроби з клонування навряд чи припиняться, поки вчені продовжують досліджувати його лікувальний ефект, і це є підставою, на якій базується неможливість прийти до міжнародного морального консенсусу.

Міжнародне регулювання клонування та аналіз його можливостей розглядаються, як частина біоетичних досліджень та фундамент інститутської біодипломатичної програми.

Автор статті, спираючись на матеріали доповіді Інституту спеціальних досліджень при Університеті ООН (UNU-IAS) та сучасних науково-правових праць, має за мету підтримати заборони на різних рівнях управління щодо репродуктивного клонування людини, доки не припиняться дискусії з приводу цього питання, та максимально зосередитися на розробці напрямів правового регулювання терапевтичного клонування, яке, на думку автора, є запорукою успіху для майбутнього світової та національної медицини.

У статті виражені сподівання на те, що вона стане своєрідним внеском для розповсюдження, обговорення, дискусій з питань клонування на міжнародному рівні, так, що всі країни, включаючи розвинуті та менш розвинуті, зможуть взяти участь та висунути свої припущення стосовно цієї нової технології. Це припущення, однак, є одним із можливих варіантів впливу на все людство, та метою статті є впровадження базису, на основі якого міжнародне співтовариство захоче переглянути питання, що стосуються клонування людини в найближчий час, не відкладаючи їх розгляд надовго.

Виклад основного матеріалу. Почнемо розгляд міжнародно-правового регулювання клонування з дебатів із приводу цього питання у Генеральній Асамблеї.

У серпні 2001 року на Генеральній Асамблеї ООН, коли постійні представники-делегати країн Франції та Німеччини на підставі правила 14 правил процедури Генеральної Асамблеї попросили Генерального секретаря у програму порядку денного 56-ої сесії Генасамблеї включити додатковий пункт під назвою «Міжнародна конвенція проти репродуктивного клонування людських істот». На пояснювальному меморандумі вони заявили, що клонування – це «проблема багатопланового характеру, з усіма аспектами якої не зможе впоратися ніякий спеціалізований орган (такий як Комісія з прав людини, ЮНЕСКО, ВООЗ), і тому вона підпадає під компетенцію Генеральної асамблеї». Вони також рекомендували, щоб саме Шостий комітет взявся за це питання.

Після обміркувань Шостий комітет (правовий) прийняв резолюцію, її метою стало: початок процедури, що призведе до обговорення загальноприйнятого інструмента, що має юридичну силу для заборони репродуктивного клонування людських істот. Німецькі представники запропонували: «Щоб бути більш сфокусованими та швидше узгодити рішення, які зупинять безвідповідальні дослідження, необхідно звузити питання клонування до клонування людських істот для репродуктивних цілей».

Генеральна асамблея, спираючись на доповідь [1] Шостого комітету, заснувала Спеціальний комітет з формулюванням, «що комітет розпочне свою роботу з обміну інформацією та з технічної оцінки наданої генетиками та біоетиками» з подальшою метою розробити міжнародний інстумент із регулювання клонування. В постанові також було рекомендовано, щоб робоча група Шостого комітету брала участь у наступній сесії Генасамблеї [2].

Спеціальний комітет у переважній більшості мав згоду, що репродуктивне клонування повинно бути заборонене, але існували погляди, що межі заборони повинні простягатися далі і включати в себе ще і дослідницьке клонування. Хвилювання про те, що перше вдале клонування людської істоти може скоро відбутися, спонукало застосувати конструктивний підхід до проблеми та вимусити Асамблею сконцентруватися на вирішенні питання про репродуктивне клонування [3]. Було запропоноване компромісне рішення послідовного підходу до клонування, а саме: розпочати з конвенції по забороні репродуктивного клонування людських істот [4]. Однак ця пропозиція не принесла великого прогресу. У спеціальній комісії було доволі багато суперечок, і згодом стало зрозуміло, що дослідницьке клонування збирається знов потрапити до пунктів порядку денного.

Починаючи з 57-ого з'їзду Генеральної асамблеї у 2002 році була скликана Робоча група Шостого комітету для прийняття рішення з розвитку міжнародної угоди проти репродуктивного клонування людських істот. У звіті, запропонованому Шостому комітету, було видно чіткий розділ поглядів серед делегацій [5]. Деякі делегації висловили думку про необхідність прискорення у створенні конвенції, мотивуючи це тим, що життєво необхідно для міжнародного суспільства дати ясно зрозуміти: репродуктивне клонування людських істот не етичне, не припустиме та не законне. Вони підтримували поступове досягнення мети та вважали сповільнення у забороні репродуктивного клонування образою переважного консенсусу. Ті, хто хотів всеосяжної заборони всіх форм клонування, дотримуються думки, що заборона лише репродуктивного клонування надішле неправильний сигнал міжнародному суспільству, так як це дозволить приховано створювати та знищувати людські ембріони заради експериментів. Ці обговорення зайшли в глухий кут. Тим часом прагматики вказують на те, що міжнародна заборона лише репродуктивного клонування не завадить жорсткому правовому контролю над дослідницьким клонуванням. Після того, як не було прийнято ніякої загальної угоди про дослідницьке клонування, було б краще залишити це питання на розсуд окремих держав. Були запропоно-

вані різні пропозиції [6] для створення мандату для угоди, яка б відобразила ці погляди.

Були розглянуті доповіді Робочої групи Шостого комітету та Спеціальної комісії. В цьому ланцюгу зустрічей делегати відмітили, що нібито відбуваються перегони з часом. Підхід «все або нічого», як було встановлено під час суперечок, відкриває зворотню сторону клонування: безвідповідальні дослідження, доктори-шахраї, які пропонують дітей за гастрономічні суми, незрозумілі релігійні секти, такі, як послідовники вчення Раеля у Сполучених Штатах, що стверджують: вагітність клонованими ембріонами має місце вже сьогодні [7].

Однак цю позицію прийняли не всі, і представники Сполучених Штатів стверджували, «тому, як репродуктивне та дослідницьке клонування неподільні інтелектуально, науково та практично, міжнародному суспільству слід проголосити клонування на законодавчому рівні у всій повноті цього питання найхвилюючим та серйозним нападом на гідність людини, з яким ООН будь-коли зустрічалася» [8]. Протилежні позиції призведуть до того, що кожна угода повинна буде дозволяти та регулювати дослідницьке клонування, маючи на увазі «потенційну небезпеку в обмеженні розвитку наукового знання» [9]. Виходячи з цих зустрічей та сперечань, Шостий комітет рекомендував Генеральній Асамблеї, щоб Робоча група повернулася до переговорів на 58-ому з'їзді Асамблеї для того, щоб продовжити роботу, яку вона зобов'язувалася виконати ще на 57-ому з'їзді.

Під час 58-ого з'їзду Генеральної Асамблеї сформувалося безвихідне положення у результаті стійких безкомпромісних позицій, яке призвело до невдоволення обох сторін.

Один із представників виклав свої погляди таким чином: «Зрозуміло одне: немає ніякої згоди відносно досліджень дослідницького клонування. Але ігнорування цього факту та настоювання на забороні всіх видів клонування по суті зруйнувало можливість дій у важливій сфері, у якій ми всі маємо згоду − заборона репродуктивного клонування» [10]. Інші заявляли протилежне: заборона репродуктивного клонування буде тільки примарною забороною, яка призведе до безладу, неефективності та неможливості виконання правил [11], а також до неможливості контролю того, що відбувається у лабораторіях». Як було сказано на з'їзді, часткова заборона залишить вільне місце для правопорушень та нормативного зловживання. Ті, хто не прагне загальної заборони всіх форм клонування, також вірять, що «доки такого роду методи використовуть для лікування хронічних захворювань, тобто слугують гідній меті, а дослідження дорослих стовбурових клітин – це перспективне поле науки, доти лікування стовбуровими клітинами є етичним та перспективним джерелом для наукових досліджень» [12].

Щоб знайти вихід із цього глухого кута, який передбачає відкладення рішення, більшість делегацій повинні були впевнити «Організацію об'єднаних націй діяти негайно, прагматично та з відповідальністю» [13]. Почуття терміновості було характерною рисою дебатів Генеральної Асамблеї. У зв'язку з почуттям того, що угода надасть шанс контролювати дії таких учених, як італійський доктор Антінорі, а також доктора Завоса, що проживає на території Сполучених Штатів. Ці вчені анонсували, що перша клонована дитина може народитися через найближчий рік або два [14].

На 58-ому з'їзді увага приділялася тому факту, що, «незважаючи на дворічну дискусію з теми клонування в Генасамблеї ООН, в обговоренні все ж таки є прогрес: введення обмежень на такого роду дії» [15]. Ініціативна пропозиція Німеччини та Франції передбачає, що «у разі невідкладності питання буде доцільним, якщо Генасамблея може обміркувати на 57-ому з'їзді мандат для переговорів із цієї угоди, ввести другий етап, етап старанної розробки угоди, які можуть відбутися у 2003 році» [16].

Незважаючи на терміновість питання, Шостий комітет голосував із розривом у невелику кількість голосів (80 – за, 79 – проти) за зачинення засідання до 60-го з'їзду Генасамблеї у 2005 році. Все ж таки рекомендація не була прийнята Генеральною Асамблеєю, яка вирішила включити це питання до попереднього порядку денного 59-ого з'їзду.

Доки під час дебатів Генасамблеї остаточно не розкриються всі питання стосовно клонування [17], доти необхідності міжнародного регулювання клонування буде приділятися велика увага. Поле для зловживань будь-якої технології клонування є в багатьох країнах, тому є потреба у всебічних дискусіях та правовому регулюванні на національному та міжнародному рівнях. Необхідність підбору оптимальної судової інстанції [18] для вирішення питань, пов'язаних із клонуванням, є безсумнівною проблемою, яка призведе до «стану туризму з метою розмноження». Є прецеденти використання репродуктивного сурогатного материнства в тих країнах, де це не дозволено законом, таких як Німеччина та Японія, які використовують клініки та людей у країнах із більш лояльною правовою системою.

Делегати відчувають, що «дій, направлених проти них (дослідницьких лабораторій, які планують займатися репродуктивним клонуванням) на національному рівні буде недостатньо: ситуація потребує міжнародного співробітництва, щоб гармонізувати національні досягнення, встановити межі та вжити стримуючих заходів». Регулятивні акти з клонування мали бути впроваджені на глобальному рівні з тих пір, як національні засоби вирішення питання в середині країн виявилися недостатніми із-за складності аспектів клонування людини» [19].

Голова 59-ого з'їзду Генасамблеї у своїй промові у зв'язку зі вступом до нової посади 14 вересня 2004 року повторно заявив про важливість «гармонійного міжнародного середовища» [20]. Важливість міжнародного права у вирішенні проблеми клонування була зазначена в тій самій промові на Генасамблеї. В той час, коли приймався порядок денний, ухвалили рекомендацію Шостого комітету на міжнародній зустрічі проти клонування людських істот змінити категоризацію пункту з «організаційних адміністра-

тивних та інших причин» на «просування правосуддя та міжнародного права» [21].

Потрапивши у безвихідне положення, члени ООН погодилися більше не витрачати зусиль на впровадження міжнародної угоди про заборону репродуктивного клонування людини. Перед Шостим комітетом (правовим) Генасамблеї було поставлене завдання скласти не угоду, а декларацію, через те, що делегати не прийшли до консенсусу з питань регулювання дослідницького клонування [22]. В остаточному підсумку це призвело до прийняття Декларації ООН про клонування людини від 8 березня 2005 року (A/RES/59/280). Декларацію приймали у запеклих дебатах, які закінчилися голосуванням. Декларація пройшла завдяки 84 голосам країн, які підтримали її, 34 країни проголосували проти і 37 – утрималися [23].

Декларація, яка не має обов'язкової юридичної сили, не в змозі досягти тієї мети, яку на самому початку переслідували Франція та Німеччина, коли вони висунули на обговорення перед ООН проблему репродуктивного клонування. Наміром було здійснити міжнародну заборону репродуктивного клонування так, щоб зупинити підбір оптимальної судової інстанції для вчинків, які, як вони вважають, розходяться з гідністю людини. Декларація ООН не може самостійно досягти цієї мети. Тому дослідницькі зусилля як у репродуктивному, так і в дослідницькому клонуванні продовжують регулюватися національним правом та урядом.

У результаті вчені, які займаються дослідами та роблять спроби клонувати людську істоту, що спершу призвело до того, що Генасамблея взялася за це питання, можуть вільно проводити свої експерименти під обумовленою юрисдикцією. Вчені, які хочуть клонувати ембріони з метою досліджень, також можуть зітхнути з полегшенням, так як, здається, немає погроз заборони дослідницького клонування у найближчому майбутньому. Такі дослідження дозволені в багатьох країнах під дуже чітким контролем.

Розглянемо нормативно-правові акти країн світу, що стосуються питань репродуктивного та дослідницького клонування та складають національне законодавство держав. Деякі з них ще в опрацюванні і належать затвердженню та лише розглядаються законодавчими органами [24].

Сполучене Королівство має найбільш всеосяжне законодавство відносно дослідження ембріонів, і воно поновлюється постійно у відповідності до виникнення нових технологій. Акт із ембріології та розмноження людини був прийнятий ще у 1990 році. Цей акт, розглянутий у сукупності з актом про клонування людини 2001 року, забороняє репродуктивне клонування. Мета акта 2001 року: перешкодити репродуктивному клонуванню людини, яке має місце у Сполученому Королівстві, шляхом упровадження кримінальної відповідальності за введення ембріона людини, який був створений штучно, а не статевим шляхом, до матки жінки [25].

У **Канаді** парламент постановив закон у 2004 році, забороняючий репродуктивне клонування. Закон, названий «Акт штучної репродукції людини», не дозволяє дослідження ембріонів, за винятком, коли ці ембріони не залишилися від виробників екстракорпорального запліднення. Стаття п'ята акта, в якій наведений список діяльностей, які не відповідають нормам акта, стверджує в підрозділі 1(a): «Жодна людина не може навмисно створити клон людини, використовуючи будь-яку техніку, або трансплантувати клон людини у людську істоту чи то у нелюдську форму життя або штучний пристрій». У статті 60 того ж закону значиться, що будь-хто, хто порушить закон за статтею 5, зобов'язаний бути ув'язненим віком від 4 до 10 років або сплатити штраф у розмірі $250 000 – $500 000, або понести обидва покарання.

У **Китаї** «норми зі штучної репродуктивної технології для людських істот» вступили в силу у жовтні 2003 року. Вони забороняють «цитоплазматичну трансплантацію та трансплантацію зародкового пухирця для лікування безпліддя», таким чином виключаючи репродуктивне клонування. Рекомендації дозволяють дослідження клонування в терапевтичних цілях.

У липні 2004 року був прийнятий новий закон, забороняючий репродуктивне клонування у **Франції**. Згідно з цим законом репродуктивне клонування вважається злочином проти людського виду. Закон також забороняє дослідницьке клонування та затверджує новий орган для контролю досягнень у дослідницькому клонуванні в інших частинах світу та оцінює, чи будуть вони корисними для здоров'я людини. Чимале тюремне ув'язнення строком 30 років та штраф у 7,5 мільйона євро чекають на будь-яку людину чи особу, яка буде намагатися вести експерименти з репродуктивного клонування людини. Закон, який був прийнятий раніше, закон 94-653 від 1994 р., побічно забороняє репродуктивне клонування.

Німеччина дуже цікаво поділяє закон на дві частини. Вона вважається, країною, що має найсуворіший закон про дослідження ембріона в Європі. Акт із захисту ембріона 1990 року забороняє репродуктивне клонування з послідуючим ув'язненням строком на 5 років та штрафом. У розділі 6 (3) акта стверджується, що будь-яка спроба також буде покарана. Закон також забороняє створення та утилізацію ембріонів за будь-якою метою, окрім репродукції. Однак Закон про стовбурові клітини 2002 року не забороняє імпорт ембріональних стовбурових клітин, зроблених із зайвих ембріонів до 1 січня 2002 року. Немає заборони на дослідження стовбурових клітин, які ведуться на ембріонах, імпортованих до країни з-за кордону.

В **Італії** і репродуктивне клонування, і дослідницьке клонування заборонені. Італія заборонила репродуктивне клонування людини у 1997 році, прийнявши закон. У лютому 2004 італійський парламент затвердив закон 40/2004, який нині регулює медично-допоміжну репродукцію в Італії. Згідно зі статтею 10, розділом 7 закону 40/2004, клонування за допомогою трансплантації ядер та експерименти над ембріонами заборонені. Порушення норм закону може призвести до двадцятирічного ув'язнення.

В **Японії** згідно зі ст. 3 закону, який стосується врегулювання технік клонування людини та інших схожих технік, забороняється «трансплантація соматичного клона ембріона людини/тварини у матку людини чи тварини». Японський закон дозволяє дослідницьке клонування та створення ембріонів у дослідницьких цілях.

Корея забороняє репродуктивне клонування та дозволяє обмежене дослідження трансплантації ядра соматичної клітини на зайвих ембріонах.

Сінгапур забороняє репродуктивне клонування та на законодавчому рівні, починаючи з 2002 року, дозволяє дослідницьке клонування. Умови, при яких законом не забороняється вести дослідницьке клонування, виписані наступним чином: 1) коли є чітка наукова оцінка та потенціал медичної користі у таких дослідженнях; 2) коли немає приємних альтернативних варіантів; 3) у кожному ретельно відібраному конкретному випадку.

У листопаді 2004 року **Швеція** прийняла закон, який забороняє репродуктивне клонування та не дозволяє вести дослідницьке клонування. Законодавство, впроваджене у 2004 році, яке отримало силу у 2005 дозволяє дослідження над стовбуровими клітинами, вилученими з ембріонів.

Швейцарія репродуктивне та дослідницьке клонування не дозволяє.

Згідно з національним законодавством **Греції**, а саме Закону 3305/2005 «Застосування медичної допоміжної репродукції»: «Клонування в репродуктивних цілях заборонено», а в ст. 14 цього закону є також заборона на передачу запліднених яйцеклітин, які були вироблені шляхом клонування, для їх подальшого використання у репродуктивних цілях. У першій же статті цього закону написано, що «методи медичної допоміжної репродукції повинні застосовуватися таким чином, щоб забезпечити повагу свободи та особистих прав зацікавленої особи, а також вони повинні задовольняти його/ її бажання завести дитину і будуватися на основі відповідних медико-біологічних даних і етичних принципах. Дані методи використовуються з урахуванням того, що інтереси народженої дитини повинні бути на першому місці» [26]. Цікаво, що в Греції навіть у Цивільному кодексі 2002 року в ст. 1455 заборонено клонування, як спосіб репродукції людини.

Що стосується **Фінляндії**, то згідно з нормами національного законодавства «ембріони можуть бути використані тільки для лікування безпліддя або медичних досліджень» [27], а в Законі про допоміжне лікування безпліддя (1237/2006) описані загальні обмеження на використання гамет та ембріонів, де сказано, що вони не можуть бути використані на допомогу лікуванню безпліддя: 1) генетично модифіковані гамети і ембріони; 2) клоновані ембріони; 3) гамети і ембріони, які використовувалися в дослідженнях [28].

У **Бразилії** ж законодавчі норми не тільки прямо забороняють клонувати людину, але також передбачають санкції за порушення цієї норми у вигляді позбавлення волі від двох до п'яти років і призначення відповідного штрафу [29]. Згідно з кримінальним кодексом **Угорщини**, в Розділі ІІ, який називається «Злочини проти самовизначення в охороні здоров'я і проти порядку охорони здоров'я та медико-біологічних досліджень», написано, що «будь-яка особа, яка використовує людський ембріон для створення інших ембріонів людини або ембріона тваринного, скоює злочин і підлягає покаранню: позбавлення волі на строк від двох до восьми років» [30].

У **Сполучених Штатах Америки** наприкінці лютого 2003-го був прийнятий білль, в якому влада намагається заборонити як репродуктивне, так і дослідницьке клонування. Голосування з цього закону було відкладено. У червні 2007 року президентом Бушем було накладено вето на інший білль, який би дозволив виділити федеральні кошти на дослідження із створення ембріональних стовбурових клітин. Багато штатів у США прийняли законодавство із заборони репродуктивного клонування, серед них: Арканзас, Каліфорнія, Коннектикут, Індіана, Айова, Меріленд, Масачусетс, Мічіган, Н'ю Джерсі, Північна Дакота, Південна Дакота, Род-Айленд та Вірджинія. Закон у Міссурі та Арізоні забороняє використання державних коштів із метою будь-яких експериментів у репродуктивному клонуванні. Штати по-різному відносяться щодо дослідницького клонування.

При вивченні національного законодавства різних країн стає зрозумілим, що більшість із них безумовно підтримують заборону репродуктивного клонування. Слід відзначити, що державна практика із заборони репродуктивного клонування єдина та досить поширена.

Найбільш спірною формою з двох форм клонування є дослідницьке клонування. Як показав огляд національного законодавства країн світу, воно має неоднозначну підтримку у різних державах. У більшості країн немає ніякого спеціального закону відносно дослідницького клонування. Інші типи вербальних та фізичних дій, які можуть вносити частку в державну практику з дослідницького клонування, є також суперечливими, якщо взагалі вони доступні. Сперечання глибоко укріпилися у політиці і навіть, де це є можливим, вивели законність дослідницького клонування з уже існуючих законів про дослідження ембріона [31].

Дехто розглядає дослідницьке (терапевтичне) клонування з точки зору етики лікування, яка надає найкращу можливість лікування та догляду за хворим та хворобою, отже, неетичним буде заборонити дослідницьке клонування. Представник Таїланду висунув таке твердження на розгляд Генеральній Асамблеї: «[Тайська] медична рада вірить, у переважній своїй більшості, що дослідницьке клонування може бути важливим у лікуванні хвороб». Подібні погляди повторює британський представник, який «вважав, що неможливо буде вибачити припинення такого роду дослідження та відмовити мільйонам людей та їх сім'ям в отриманні шансу на нові види лікування, які можуть врятувати їхні життя. Він затвердив, що більше 60 ведучих наукових закладів світу, включаючи Національну академію наук

Сполучених Штатів Америки, у вересні 2003 року оприлюднили сумісну заяву, закликаючи ООН заборонити репродуктивне клонування, але дозволити дослідницьке клонування» [32].

Отже, дослідивши міжнародно-правове врегулювання дослідницького (терапевтичного) клонування та законодавства країн світу, можемо виділити окремі напрямки, за якими необхідно продовжувати нормотворчу діяльність, а саме:

– запровадити норми, які б забезпечували прозорість та чистоту дослідницьких намірів;

– зробити обґрунтування вичерпного переліку випадків, при яких дослідницьке клонування є доцільним з наукової, медичної, морально-етичної та правової точок зору;

– здійснити правове регулювання питань стосовно стовбурових клітин та їх застосування при дослідницькому клонуванні;

– встановити обмеження щодо осіб та установ, які можуть практикувати терапевтичне (дослідницьке) клонування (атестація, ліцензування діяльності), та щодо осіб, клітини яких можуть стати об'єктами для даного роду терапії;

– запровадити контролюючі органи, які б слідкували за дотриманням норм законодавства щодо дослідницького клонування.

Отже, можемо зробити висновки, що Резолюція Генасамблеї A/RES/59/280 відмічає першу фазу залучення ООН до проблеми репродуктивного клонування. Нині ООН призупинила будь-які дії, пов'язані з проблемою клонування. Проте є глибока стурбованість щодо можливості клонованої людської істоти з'явитися в тих частинах світу, де ще не має заборони на таку процедуру. Отже, ми повинні приймати те, що декларація з клонування людини далеко не останнє слово в цій проблемі. Міжнародне врегулювання, безперечно, необхідне в даній сфері, і ми бачимо, як держави продовжують приймати закони, що регулюють клонування. Нам слід очікувати відновлення розгляду питання клонування в системі ООН, коли підтвердяться заяви про народження клонів людини.

Зрозуміло, що з березня 2005 року декларація, яка намагалася розділити репродуктивне та дослідницьке клонування, не досягла мети. Заголовок «Декларація з клонування людини» підтверджує дану тезу дуже чітко. Деяка кількість країн (84 країни, враховуючи США, Німеччину, Італію, Швейцарію, Саудівську Аравію та ін.) підтримали цей крок.

Дослідження стосовно ембріональних клітин не повинні припинятися через багатообіцяючі результати. На підтримку досліджень над ембріональними клітинами було створено багато обговорень, включаючи тему свободи наукових досліджень, очікувані медичні переваги та права пацієнтів на гідність. Терапевтичне (дослідницьке) клонування відкриє нові можливості для регенерації людини, вирішить питання черг на трансплантацію органів та щодо сумісності трансплантантів.

Актуальність та доцільність законотворчості з питань дослідницького (терапевтичного) клонування для України в часи, коли на Сході країни відбуваються бойові дії та гинуть наші громадяни, є безсумнівною. Скільки б життів можна було врятувати, втіливши програму з терапевтичного лікування шляхом дослідницького клонування в реальність.

Висновки. Отже, привернути увагу світової спільноти та національних законотворців до питань клонування є першочерговим завданням для науковців та юристів, які повинні якнайшвидше дослідити всі аспекти та загрози з боку клонування людини, втіливши право на терапевтичне (дослідницьке) клонування в четвертому поколінні основних прав людини та громадянина.

Дослідження варіантів із урегулювання на міжнародному рівні тягне за собою унікальні труднощі та складнощі. Будь-який обсяг етичного або правового сперечання, або навіть цілком розвинута моральна позиція, або будь-що з використання технології клонування людини ще залишається відкритим питанням, що буде підходящим, розсудливим та ефективним для суспільної практики. Важливо задовольнити інтереси всіх членів міжнародного суспільства та шукати компромісні рішення під час цього процесу. Інтереси комерційної діяльності, миру та безпеки, самодостатнього розвитку, здоров'я та прав людини грають суперечливу роль у клонуванні людини. Етика та закон, хоч і необхідні, але не достатні для обміркування того, що робити з клонуванням людини. Обачність та прагматизм є невід'ємними частини етики та закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A/C.6/57/SR.16 at para 43.
2. A/C.6/56/SR.27 at para 10.
3. A/58/PV.72 agenda item 158 at page 1.
4. A/C.6/58/L.9 Annex II.
5. A/C.6/57/SR.17 at para 19.
6. A/58/PV.17 at pg.12.
7. A/C.6/57/SR.16 at para 14.
8. A/C.6/57/SR.16 at para 6.
9. A/57/PV.9 at page 12.
10. A/C.6/58/L.9 Annex II.
11. A/C.6/56/SR.27 at para 4.
12. Greene A., Note –World after Dolly: International Regulation of Human Cloning, 33 Geo. Wash. Int'l L. Rev. 341, P. 355–60 (2001).
13. Corsover J.T., The Logical Next Step? An International Perspective on Issues of Human Cloning and Genetic Technology, ILSA Journal of international and Comparative Law Spring, 1998.
14. A/56/192/

15. A/C.6/56/SR.27 at para 5.
16. Statement by Indonesian Representative, 30th September 2003.
17. 59th GA President in his inaugural speech, Press Release GA/10253 14th September 2004.
18. Press Release GA/10256 17th September 2004.
19. Richard K. Gardiner, International Law, Pearson Education Limited, Essex, 2003 page 103.
20. Mark E Villiger, Customary International Law and Treaties, Martinus Nijhoff Publishers, 1985 Dordrecht, page 3, 4.
21. Richard K. Gardiner, International Law, Pearson Education Limited, Essex, 2003 page 103.
22. UNESCO national legislations document – A Summary of National Legislations prepared by UNESCO is available on http://unesdoc.unesco.org/ mages/0013/001342/134277e.pdf.
23. North sea continental shelf case ICJ Rep.1969 at 44.
24. Swaine E.T., Rational Custom.
25. Benesch S. et al, International Customary Law and Antipersonnel Landmines: Emergence of a New Customary Norm, Landmine Monitor Report.
26. Act 3305/2005 «Application of medically assisted reproduction». Greece.
27. Act of Medical Use of Human Organs and Tissues (101/2001). Finland.
28. Act on Assisted Fertility Treatments (1237/2006). Finland.
29. Biosecurity Law n. 11.105/05. Brazil.
30. Criminal Code (Parliamentary Act № IV of 1978, amended in 1998). Hungary.
31. A/58/PV.72 Agenda Item 158 (Sir Emyr Jones Parry, United Kingdom).
32. Report prepared by: Chamundeeswari Kuppuswamy, Darryl Macer, Mihaela Serbulea, Brendan Tobin. Is Human Reproductive Cloning Inevitable: Future Options for UN Governance. UNU-IAS, September 2007.

УДК 341.45

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАЛУЧЕННЯ ЗАХИСНИКА У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДІ

PROCEDURE OF APPOINTMENT OF DEFENCE COUNSEL AT INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

Гутник В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена дослідженню процесуального порядку залучення адвоката у Міжнародному кримінальному суді в якості захисника. Проаналізовано відповідні норми Статуту, Регламенту, Правил процедури і доказування Міжнародного кримінального суду, а також міжнародно-правову доктрину, яка має відношення до предмета дослідження. Окрему увагу приділено кожній зі стадій залучення захисника.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, захисник, адвокат, порядок залучення захисника.

Статья посвящена исследованию процессуального порядка привлечения адвоката в Международном уголовном суде в качестве защитника. Проанализированы соответствующие нормы Устава, Регламента, Правил процедуры и доказывания Международного уголовного суда, а также международно-правовая доктрина, которая имеет отношение к предмету исследования. Особое внимание уделено каждой из стадий привлечения защитника.

Ключевые слова: Международный уголовный суд, защитник, адвокат, порядок привлечения защитника.

The article deals with procedural order of appointment of defence counsel at International Criminal Court. Relevant norms of Rome Statute, Regulation, Rules of Procedure and Evidence of International Criminal Court, as well as international law doctrine are analyzed. Particular attention is paid to separate stages of appointment of defence counsel.

Key words: International Criminal Court, defence counsel, counsel, appointment of defence counsel.

Актуальність теми. Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) є єдиним постійнодіючим міжнародним судовим органом, який уповноважений здійснювати кримінальне судочинство щодо осіб, які вчинили найбільш тяжкі злочини: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії. МКС є втіленням найвищих стандартів справедливого правосуддя, в тому числі у сфері забезпечення професійного захисту, чітко визначаючи досить жорсткі вимоги до кваліфікації захисників та порядок їх залучення до справи. Власне особливий порядок залучення адвокатів до участі у справі пов'язаний з баченням фахової правової допомоги висококваліфікованих захисників, як запоруки досягнення справедливого судочинства.

Питання щодо процесуального порядку залучення захисника у МКС були предметом наукових досліджень ряду науковців, серед яких варто виділити праці: К. Галанта, Дж. Декманна, К. Керл, С. Старр та багатьох інших. Разом із тим питання щодо процесуального порядку залучення захисників у працях вищезгаданих науковців розглядалися доволі опосередковано крізь призму інших питань.

Метою статті є дослідження процесуального порядку залучення адвоката до участі у справі як захис-